

postao vojni zapovjednik (*magister militum*) 456. godine, a dogodine i glavni dvorski vojskovođa (str. 139); Gundobad je prije imenovanja za glavnoga dvorskog vojskovođu i patricija u kasno ljeto 472. bio vojni zapovjednik Galije, a novu službu je držao do 473/474. godine (str. 139).

Unatoč naznačenim manjim nedostatcima, Posavčeva je knjiga u cjelini nadasve vrijedan doprinos izučavanju kasnoantičke povijesti Dalmacije. Impozantan je broj arheoloških nalaza koje je autor vrednovao, ukazujući na njihovu sasvim općenitu dataciju protegnutu na dva ili tri stoljeća, zbog čega je izvjesno da dio materijala s manjom ili većom vjerojatnošću valja vremenski smjestiti u Marcellinovo i Nepotovo doba jer bi ono u protivnom neopravdano ostalo gotovo potpuna *tabula rasa*. Sabirući napose arheološka svjedočanstva, umnogome je dao nov pogled na ondašnje prilike u Dalmaciji, pozabavivši se i gospodarstvom, naseljima, općim uvjetima života, etničkim sastavom stanovništva i kršćanstvom. Često je vrlo detaljnim razlaganjem dodatno osvijetlio pojedine historiografske probleme, ispravivši i neka pogrešna mišljenja u hrvatskom povjesništvu. Na primjer, ispravno je zaključio da gotske provale iz kasnoga 4. odnosno s početka 5. stoljeća nisu zahvatile i dalmatinsko priobalje i zaleđe, kao što se često može pročitati u našoj arheološkoj literaturi (str. 73, 105, bilj. 448, 112, 125), iako je opća nesigurnost izazvana i navalama Gota potaknula obnovu zidina primorskih gradova u tom vremenu (str. 96, 101). Dobro zasnovane i zanimljive jesu rasprave o pitanju Marcellinova poganstva (str. 54-55) i o njegovoj samostalnosti (str. 61-65). Jednako su privlačne i teze da je Nepot najprije proglašen cesarom, a tek potom augustom (str. 40-41, uz bilj. 162) i da je Marcellin stolovao u palači pokrajinskog namjesnika u Saloni, a ne u Dioklecijanovoj palači kao što se obično misli (str. 66-67). Ukupno uzevši, Posavčeva je monografija nesumnjivo krupan iskorak u izučavanju kasne antike na hrvatskom povijesnom prostoru i nezaobilazna početna točka kad je riječ o budućim istraživanjima i novim historiografskim tumačenjima jer nudi čvrst temelj na kojem je moguće graditi dalje.

Hrvoje GRAČANIN

Odabrane studije prof. Raukara o Dalmaciji u srednjem vijeku*

TOMISLAV RAUKAR, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku: odabrane studije*, Split: Književni krug, (Biblioteka znanstvenih djela, 150), 2007, 482 str.

Poštovane dame i gospodo, kolege, dragi Splitsani! Veliko mi je zadovoljstvo, ali i čast, što sam večeras ovdje, među vama, kao jedan od predstavljača knjige *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku: odabrane studije* akademika Tomislava Raukara, moga dragog profesora i mentora, rođenog Starograđanina, ali duboko ukorijenjenog u kamene zidine Dioklecijanove palače i kalete dragog nam Splitsa, grada u kojem je stekao svoje temeljno obrazovanje. I Starigrad, jedan od najstarijih gradova na Jadranu, i Split, grad

* Riječ prof. dr. Mirjane Matijević Sokol na promociji knjige *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku* profesora i akademika Tomislava Raukara u Splitu u rujnu 2007. godine.

koji živi svoju povijest još uvijek, utrlji su put i odredili životni poziv profesora Raukara. Povijesno istraživanje hrvatskog srednjovjekovlja, a napose njegovih jadranskih, mediteranskih sastavnica postale su i ostale znanstvenoistraživačke teme profesora Raukara koje su urodile s više njegovih knjiga.

Upravo knjiga pod naslovom *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku: odabrane studije*, prva u nizu ovogodišnje znakovite manifestacije *Knjiga Mediterana*, po sadržaju i autorskom pristupu akceptira ono što Mediteran jest i što je bio kroza sve svoje vremenske epohe. Ponajprije, Mediteran su ljudi, ljudi sredozemnoga jadranskog grada, čije su tekovine vidljive i nevidljive još uvijek među nama. One nas svjesno ili nesvjesno iznjedruju i određuju. Prije negoli se osvrnem na samu knjigu „studija“ profesora Raukara, prisjetit ćemo se nekih najvažnijih točaka koje utjecale da je danas i ovdje promoviramo.

Iako je Tomislav Raukar akademik, za povjesničare i studente povijesti on je puno više od toga – naš profesor. Upravo o njemu kao sveučilišnom profesoru hrvatske srednjovjekovne povijesti i pomoćnih povijesnih znanosti najbolje svjedoči knjiga *Hrvatsko srednjovjekovlje: ljudi, prostor, vrijeme*, izašla 1997. godine, monografija koja je istovremeno i sinteza i sveučilišni udžbenik, djelo koje je napravilo vidljiv iskorak u hrvatskoj medievistici. Njezin domet, kako kroz autorski jedinstven metodološki pristup, tako i kroz akribičnost i sustavnost izlaganja srednjovjekovnih tema i fenomena sakupljenih i iznesenih u širokoj i sveobuhvatnoj lepezi koja tvori integriranu sliku srednjovjekovlja, možda možemo najbolje sagledati u ocjeni kolega profesora Raukara koji *Hrvatsko srednjovjekovlje* uspoređuju s Le Goffovom *Srednjovjekovnom civilizacijom Zapada*, kazujući pritom da je Tomislav Raukar hrvatski Jacques Le Goff. *Hrvatsko srednjovjekovlje* je uistinu dostupno štivo kako za znanstvenike s najistančanijim ukusom, tako i za manje obrazovane i manje zahtjevne čitatelje. Raukar se u knjizi predstavlja i kao znanstvenik i kao profesor koji se svojim studentima obraća u obliku nastavnih jedinica s potpunim znanstvenim aparatom stilski lepršavo i jasno, „raukarovski“ literarno i prepoznatljivo.

Srednjovjekovni dalmatinski grad kao poseban istraživački zadatak obilježava same početke Raukarove znanstvene djelatnosti. Najbolje se to zrcali u doktorskoj disertaciji koja kao znanstvena monografija izlazi 1977. godine pod naslovom *Zadar u XV. stoljeću*. Ova je knjiga trasirala autorov znanstveni put koji je u mnogočemu drukčiji nego kod ostalih povjesničara jer na temelju većinom skrivenih i nedostupnih arhivskih vrela s gospodarskom tematikom osvijetlila život Zadra, jednoga od najistaknutijih gradova na Jadranu od samih početaka urbane civilizacije na ovom dijelu Mediterana. Ona je istraživački stožac oko kojega su se razvile i problematizirale slične teme o drugim dalmatinskim gradovima. Tako je kroz više desetljeća bavljene gospodarskim ali i drugim aspektima komunalnih društava kao potke i temelja za razvoj dalmatinskih gradova obilježilo znanstveni rad Tomislava Raukara.

Mukotrpan rad u arhivima na gradivu, pisanu ponajviše teško čitljivom i često nečitkom notarskom kurzivnom goticom, kada – *nota bene* – nije bilo gotovo nikakvih tehničkih pomagala kakvima smo danas opskrbljeni, rezultirao je nizom studija i rasprava čiju su poveznicu i zajedničku nit kao put ka sintezi prepoznali urednici *Književnog kruga* te odlučili Raukarove studije i članke objediniti u knjizi. Tako je nastala ova pozamašna knjiga koju večeras predstavljamo.

Knjiga Tomislava Raukara *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku: odabrane studije* velika je i lijepa knjiga koja već površnim uvidom i pogledom oertava već spomenuti dugogodišnji Raukarov rad. U *Predgovoru* autor pojašnjava koncepciju i sam nastanak

knjige. Ona je – da ponovimo – rezultat tridesetogodišnjega autorova istraživačkog zanimanja za povijest Dalmacije u srednjem vijeku. Oгледа se u petnaest već objavljenih radova koji su sada s dopunama i u dva tematska dijela doneseni u jednoj knjizi. Autor ističe da su njegovi radovi-poglavlja oslonjeni na iznimno bogatu historiografsku baštinu s jedne te na vlastita istraživanja u arhivima dalmatinskih gradova s druge strane.

U prvom dijelu knjige koji nosi podnaslov *Prema sintezi* nalazi se sedam priloga koje povezuje težnja prema cjelovitome pogledu u razvoj dalmatinskih gradova od ranoga srednjeg vijeka do mletačkog razdoblja. U uvodnom poglavlju autor ističe nedostatak sintetskoga historiografskog djela koje bi fenomen jadranskoga grada u srednjem vijeku obradilo na način kako je to učinio Mate Suić u svojoj već klasičnoj sintezi za antičko razdoblje. Raukar ističe da su dosada povjesničarski interesi bili usmjereni uglavnom na političku, društvenu, gospodarsku ili crkvenu povijest i da je prostor kao cjelovita društvena kategorija bio na okrajku zanimanja historiografije. Stoga, prva studija u ovoj knjizi problematizira prostor i društvo srednjovjekovnoga grada, odnosno prostornu baštinu, stezanje i širenje gradskog prostora kroz vrijeme, organizaciju gradskog prostora, njegov gospodarski i demografski prostor, društvenu razdiobu kao i njegove sakralne i karitativne dijelove. Autor zatim definira društvene strukture dalmatinske komune kroz procese koji se neminovno odvijaju u srednjem vijeku, a određuje ih sam prostor i neposredno susjedstvo kao i unutarnji razlozi i raslojavanja. Nadalje, jedno je poglavlje posvećeno odnosu dalmatinskoga grada i sela u kasnom srednjem vijeku, a prepoznatljiv je Raukarov istraživački doprinos proučavanju i diferenciranju kategorija stanovništva u poglavlju *Cives, habitatores, forenses u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima*. Poseban prilog posvećen je djelovanju Firentinaca u Dalmaciji u XIV. stoljeću, a završno poglavlje prve tematske cjeline sintetski prikazuje komunalno društvo u XIV, XV. i u prvoj polovini XVI. stoljeća.

Drugi dio knjige, naslovljen *Grad i njegovo društvo*, sastoji se od osam priloga-poglavlja. U njemu posebno mjesto pripada temama koje se tiču srednjovjekovnoga Splita. Tako se u prvom prilogu sa splitskim temama obrađuje splitsko društvo u „Salonitanskoj povijesti“ Tome Arhiđakona. Drugi članak donosi i istražuje sustav vladanja u Splitu na temelju zapisnika Velikoga vijeća grada Splita iz druge polovine XIV. stoljeća. U sljedećem se autor bavi splitskom kreditnom trgovinom, glavnim oblikom trgovačkog poslovanja također u XIV. stoljeću. U tom je poglavlju pozornost usmjerena na odnos trgovca i komune u sklopu komunalnog sustava, kao i same oblike, opseg i podrijetlo kreditne trgovine. Poseban članak-poglavlje autor je posvetio Ivanu iz Gubbija, došljaku u Split te njegovoj ulozi koju je imao u tom gradu u XV. stoljeću. Istraživanjem poslovanja jedne ovakve ličnosti otkrivaju se slojeviti procesi koji su se zbivali između dviju jadranskih obala.

Nakon splitskih tema slijede četiri priloga koji se tiču drugih jadranskih komunalnih sredina. U jednome od njih Raukar se vraća Zadru te se bavi zadarskom trgovinom solju u XIV. i XV. st.. Potom piše o Rabu sredine XV. st. i o srednjovjekovnom Braču na razmeđu društava. Posljednji prilog je o hvarskom društvu u doba Hanibala Lucića.

Knjiga je na kraju opremljena znanstvenim aparatom kao što su: *Bibliografska bilješka, Popis kratica, Popis citiranih vrela, Popis citirane literature te Pogovor*. Kroz petnaest priloga koji se slijevaju i međusobno tvore integriranu sliku o dalmatinskom gradu i svim aspektima njegova društva autor je ostvario osnovnu pretpostavku da se do rezultata dolazi samo istraživanjima arhivske građe.

U knjizi koju je pod gornjim naslovom napisao Tomislav Raukar predočena su autorova višedesetljetna istraživanja po arhivskim ustanovama u dalmatinskim gradovima, ali i onima izvan Hrvatske. Iako su prilozi objavljeni u tridesetogodišnjem intervalu, oni nisu zastarjeli. Dapače, osuvremenjeni najnovijom literaturom predstavljaju zaista paradigmu kako je potrebno istraživati dalmatinski srednjovjekovni grad. Središnji dio knjige u kojemu autor razmatra dalmatinsko društvo od XIV. do XVI. st. predstavlja posebno važan doprinos jer sintetizira sve relevantne aspekte komunalnog života u tom vremenu.

Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku: odabrane studije Tomislava Raukara vrijedan su doprinos hrvatskoj srednjovjekovnoj historiografiji jer na moderan način znanstvenom akribijom, svojstvenom najvećim znanstvenicima, otvara nove pravce istraživanja srednjovjekovlja koja gradove na istočnoj obali Jadrana, primjenom najnovijih istraživačkih metoda, sagledava u europsko-sredozemnom kontekstu. Iako je knjiga sastavljena od petnaest odabranih studija, sadrži u sebi elemente sinteze te je jedinstven putokaz koji mlade istraživače može usmjeriti na istraživanje srednjovjekovnih dalmatinskih gradova u njihovoj sveukupnosti, osobito naglašavajući potrebu za istraživanjem arhivske građe.

Knjiga je objavljena u nizu koji je *Književni krug* pokrenuo i u kojem na sličan način objavljuje u jedinstvenoj niski znanstvene bisere istaknutih autora razbacane po časopisima te na takav način jednom novom kvalitetom obogaćuje hrvatsku historiografiju. Kao što dolikuje znanstvenicima i autorima tih knjiga, tako je i ova grafički i tehnički obogaćena likovnim brižljivo odabranim repertoarom koji ocrta život i procese dalmatinske komune.

Čestitam autoru, svomu dragom učitelju i *Književnom krugu*, njegovim urednicima, što su nas obogatili i znanstveno i literarno jednom zaista vrijednom knjigom. I nije nevažno. Ovom se knjigom, nakon Zadra i hrvatskoga srednjovjekovlja uopće, Tomislav Raukar vratio svojim korijenima, svojim gradovima, svojem Gradu.

Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL

Izazovi i zamke historijske sinteze

Hrvatska povijest u ranome novom vijeku. sv. I: NEVEN BUDAK, Hrvatska i Slavonija u ranome novom vijeku, 250 str.; sv. II. ŽELJKO HOLJEVAC – NENAD MOAČANIN, Hrvatsko-slavonska vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva u ranome novom vijeku, 196 str.; sv. III: JOSIP VRANDEČIĆ - MIROSLAV BERTOŠA, Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku, 142 str.), Zagreb: Leykam International, 2007.

Pisanje sinteze hrvatske povijesti svakoga, a posebice ranonovovjekovnoga razdoblja, za historičara je zasigurno primamljiv ali i prilično riskantan profesionalni izazov. Pritom nije riječ samo o razrješavanju još uvijek aktualnih i ideološki bremenitih kontroverza kojima, zbog svoje inherentne heterogenosti i policentričnosti, obiluje hrvatska povijest,

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 40

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2008.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 40

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u prosincu 2008. godine

Naklada

400 primjeraka

